

Služby knihoven RKK 1

- knihovna jako systém
- širší a užší pojetí služeb
- knihovnická legislativa
- knihovní zákon a služby
- knihovní řád a služby
- typologie služeb
- terminologie
- a něco zkratk

Hanuš Hemola
Národní knihovna ČR

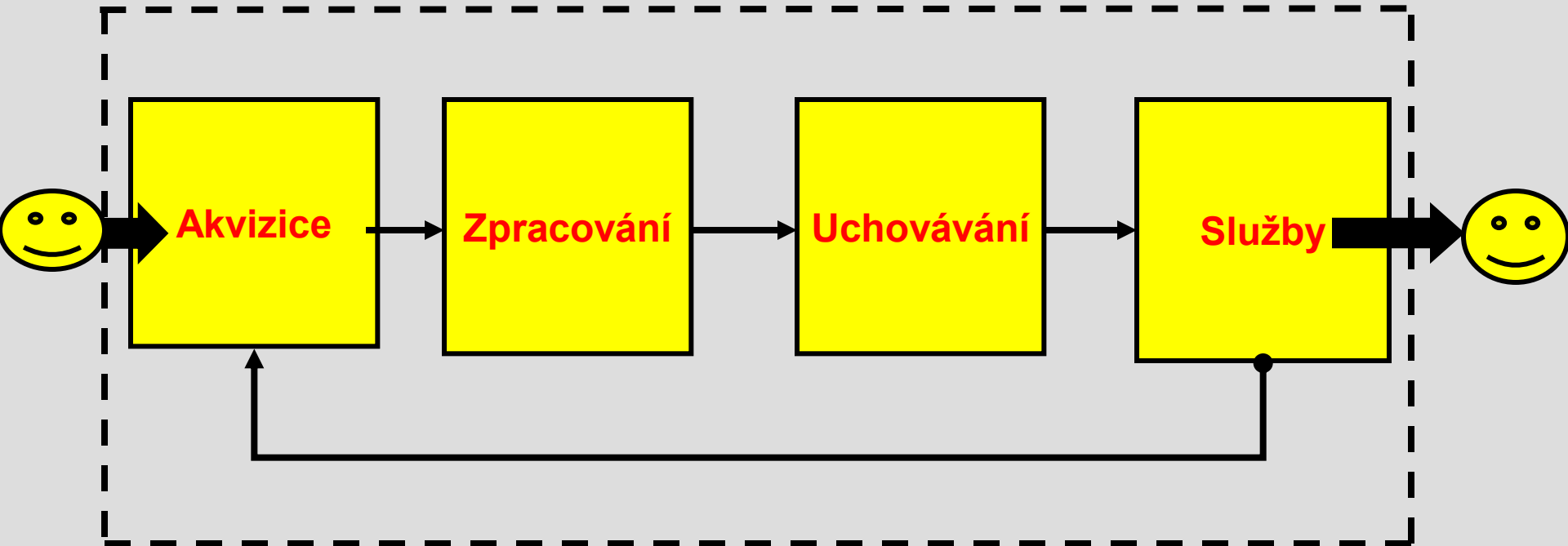
Knihovna jako systém

Systemový přístup spočívá v tom, že jevy vyskytující se při řešení vzniklých problémů, jsou chápány komplexně, se všemi souvislostmi ve svém dynamickém vývoji

Knihovna jako systém

System je definován jako účelově uspořádaná množina prvků a množina vazeb mezi nimi, s dynamickým chováním, které společně určují vlastnosti

Knihovna jako systém

Okolí systému

Knihovna jako systém

Hlavní prvky systému:

- **Akvizice** - doplňování knihovních fondů, rozvoj nebo budování sbírek
- **Zpracování** - katalogizace, bibliografie
- **Uchovávání** - správa a ochrana fondů/sbírek
- **Služby** - zpřístupňování

Okolí systému:

- **Původci** informací
- **Uživatelé** informací

Nejdůležitější vazby v systému:

- **Vstup** - akvizice
- **Vnitřní vazby** mezi akvizicí, zpracováním, uchováváním a zpřístupňováním
- **Nejdůležitější zpětná vazba uvnitř systému** mezi akvizicí a zpřístupňováním, ovlivňování profilu budovaných sbírek
- **Výstup** - zpřístupňování směrem k uživatelům informací

Služby v širším pojetí

Celá knihovna = služba:

- veřejná knihovna slouží konkrétní obci
- vysokoškolská knihovna škole
- národní knihovna národu, státu, resp. světovému společenství

Služby v užším pojetí

Vlastní výstup činnosti knihovny:

- Knihovnické a informační služby
- Knihovnickoinformační služby
- Služby knihoven
- Knihovnické služby
- Služby

Knihovnická legislativa

- Zákon **č. 430/1919 Sb.**, o veřejných knihovnách obecních – vybudování sítě veřejných knihoven v každé obci
- Zákon **č. 53/1959 Sb.**, o jednotné soustavě knihoven, (knihovnický zákon) – idea konceptu strukturovaného systému knihoven, který spolupracuje v horizontálních a vertikálních vazbách

Knihovnická legislativa

- Zákon **č. 257/2001 Sb.**, o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon)
- vytváří relativně demokratický prostor pro poskytování knihovnických a informačních služeb veřejnosti
- nenahradil zcela předchozí zákon a některé knihovny zůstaly mimo knihovnickou legislativu

Knihovní zákon a služby

- § 4 veřejné knihovnické a informační služby
- Základní služby poskytuje podle § 4, odst. 2 KZ knihovna bezplatně
- Placené služby knihovna poskytuje podle § 4, odst. 2, písm. a) až c) KZ, resp. odst. 3 a 4 tamtéž
- § 14 meziknihovní služby
- Vyhláška 88/2002 Sb. MK ČR k provedení zákona č. 257/2001 Sb.

Zákony ovlivňující poskytování (v)KIS

- Povinný výtisk
- Autorské právo
- Svobodný přístup k informacím
- Ochrana osobních údajů
- Sbírky muzejní povahy
- Archivní legislativa
- Požární ochrana a krizové řízení
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích
- Ostatní legislativa a doporučení k činnosti knihoven

Typy služeb podle knihovního zákona

§ 4 odst. 1 veřejné knihovnické a informační služby spočívají ve

- a) Zpřístupňování knihovních dokumentů z knihovního fondu knihovny nebo prostřednictvím meziknihovních služeb z knihovního fondu jiné knihovny
- b) Poskytování ústních bibliografických, referenčních a faktografických informací a rešerší,
- c) Zprostředkování informací z vnějších informačních zdrojů, zejména ze státní správy a samosprávy
- d) Umožnění přístupu k vnějším informačním zdrojům, ke kterým má knihovna bezplatný přístup, pomocí telekomunikačních zařízení

Typy služeb podle knihovního zákona

- § 4 odst. 2 veřejné knihovnické a informační služby, uvedené v odstavci 1, je provozovatel knihovny povinen poskytovat bezplatně, s výjimkou
- a) Zpřístupňování knihovních dokumentů z knihovního fondu knihovny, které mají povahu rozmnoženin zvukového či zvukově obrazového záznamu
 - b) Zpřístupňování knihovních dokumentů z knihovních fondů jiných knihoven zprostředkováním jejich rozmnoženin v rámci meziknihovních reprografických služeb
 - c) Zpřístupňování knihovních dokumentů z knihovních fondů knihoven v rámci mezinárodních meziknihovních služeb

Typy služeb podle knihovního zákona

- § 4 odst. 3 provozovatel knihovny může poskytovat další služby spočívající zejména v
- a) umožnění přístupu k placeným vnějším informačním zdrojům pomocí telekomunikačního zařízení,
 - b) kulturní, výchovné a vzdělávací činnosti,
 - c) vydávání tematických publikací,
 - d) poskytování reprografických služeb,
 - e) poskytování písemných bibliografických, referenčních a faktografických informací a rešerší.

Typy služeb podle knihovního zákona

§ 4 odst. 4 Provozovatel knihovny je oprávněn požadovat za poskytování knihovnických a informačních služeb, uvedených v odstavci 2 písm. a) až c), a dalších služeb úhradu skutečně vynaložených nákladů.

§ 4 odst. 5 Provozovatel knihovny je oprávněn požadovat úhradu nákladů vynaložených na administrativní úkony spojené s evidencí uživatelů knihovny.

§ 14 odst. 4 Meziknihovní výpůjční a informační služby je knihovna povinna poskytovat bezplatně. Za poskytnutí kopie knihovního dokumentu v rámci meziknihovních reprografických služeb může dožádaná knihovna požadovat úhradu vynaložených nákladů. Provozovatelé knihoven mohou požadovat úhradu nákladů na dopravu knihovního dokumentu.

Knihovní řád a služby

- Zřizovatel knihovny je podle § 4 KZ povinen vydat KŘ a specifikovat v něm pravidla pro poskytování služeb knihovny
- KŘ je základním dokumentem pro poskytování služeb – práva a povinnosti uživatelů i knihovny
- Přílohy KŘ – např. ceníky, speciální pravidla pro poskytování dalších služeb (přístup k internetu, používání výpočetní techniky, knihovní/výpůjční řády pro jednotlivé studovny apod.)

Základní struktura KŘ

- **Základní ustanovení** (poslání a právní zakotvení)
- **Uživatelé služeb** (kdo a za jakých podmínek se stává uživatelem)
- **Výpůjční řád** (základní podmínky poskytování služeb)
- **Postihy** za nedodržení ustanovení Knihovního řádu (sankce, náhrady, zálohy, kauce)
- **Závěrečná ustanovení** (účinnost, výjimky)
- **Přílohy** (zpravidla ceníky, speciální pravidla)

Obecné právní předpisy v knihovním řádu

- Občanský zákoník č. 89/2012 Sb.
- Trestní zákoník č. 40/2009 Sb.
- Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů
- Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon)

Občanský zákoník

- Zákon č. 89/2012 Sb.
- Zejména Část čtvrtá Relativní majetková práva
Hlava II: Závazky z právních jednání
Díl 2: Přenechání věci k užití jinému
- Oddíl 2: Výpůjčka §§ 2193 – 2200
- <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/obcansky-zakonik/>

Povinnosti a práva uživatele/knihovny dle OZ

- § 2193 Základní ustanovení
Smlouvou o výpůjčce půjčitel přenechává vypůjčiteli nezuživatelnou věc a zavazuje se mu umožnit její bezplatné dočasné užívání.
- § 2194
Vypůjčitel nabývá právo věc užívat ujednaným způsobem, a nebyl-li ujednán, způsobem přiměřeným povaze věci. Vypůjčitel není oprávněn věc přenechat jiné osobě bez svolení půjčitele.

Povinnosti a práva uživatele/knihovny dle OZ

- § 2195

(1) Půjčitel přenechá vypůjčiteli věc ve stavu způsobilém k užívání. Způsobí-li škodu vada věci, kterou půjčitel zatajil, nahradí půjčitel škodu vypůjčiteli z toho vzniklou.

(2) Půjčitel poučí vypůjčitele, jak věc užívat, nejedná-li se o pravidla obecně známá, anebo neplyne-li z okolností, že toho není zapotřebí. Neučiní-li to, nahradí vypůjčiteli škodu z toho vzniklou.

Povinnosti a práva uživatele/knihovny dle OZ

- § 2196

Byl-li ujednán jen účel, k němuž se má věc užívat, zařídí se vypůjčitel tak, aby začal věc užívat bez zbytečného odkladu a aby ji po splnění účelu bez zbytečného odkladu vrátil.

- § 2197

Vypůjčitel má právo vrátit věc předčasně; kdyby však z toho vznikly půjčiteli obtíže, nemůže věc vrátit bez jeho souhlasu.

Povinnosti a práva uživatele/knihovny dle OZ

- § 2198

(1) Půjčitel se nemůže domáhat předčasného vrácení věci; to neplatí, užije-li vypůjčitel věc v rozporu se smlouvou.

(2) Potřebuje-li půjčitel věc nevyhnutelně dříve z důvodu, který nemohl při uzavření smlouvy předvídat, může se domáhat jejího předčasného vrácení, jen bylo-li to ujednáno.

Povinnosti a práva uživatele/knihovny dle OZ

- § 2199

(1) Obvyklé náklady spojené s užíváním věci nese vypůjčitel ze svého.

(2) Při potřebě mimořádných nákladů může vypůjčitel věc předat půjčiteli, aby je vynaložil sám. Nechce-li nebo nemůže-li půjčitel tak učinit a vynaloží-li mimořádné náklady v nezbytném rozsahu sám vypůjčitel, náleží mu náhrada jako nepřikázanému jednateli.

Povinnosti a práva uživatele/knihovny dle OZ

- § 2200

Práva půjčitele a vypůjčitele musí být uplatněna do tří měsíců od vrácení věci, jinak je soud nepřizná, namítne-li druhá strana opožděné uplatnění práva.

Trestní zákoník č. 40/2009 Sb.

- <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/trestni-zakonik/>
- Zpřístupnění publikací, jejichž společenský oběh je regulován:
- § 191 šíření pornografie
- § 192 výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií
- § 400 genocidium
- § 403 Založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka
- § 404 Projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka
- § 405 Popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia
- Inspirace řešení v NK ČR
<http://www.nkp.cz/sluzby/dulezite-odkazy/knihovni-rad-a-dalsi-pravidla/zor-rad>
<http://www.nkp.cz/sluzby/dulezite-odkazy/knihovni-rad-a-dalsi-pravidla/zor>

Ochrana osobních údajů

- Zákon **č. 101/2000 Sb.**, o **ochraně osobních údajů** a o změně některých zákonů
<http://business.center.cz/business/pravo/zakony/ouu/>
- Inspirace – postup Městské knihovny v Praze
- Základní připomenutí:
 - Nutná registrace u ÚOOÚ
 - Informovanost subjektu údajů (čtenáři), písemný souhlas se sběrem a zpracováním
 - Vymezení účelu sběru, zpracování, doby uchování, likvidace, zabezpečení
 - Jasně pověření toho, kdo má přístup k osobním údajům, sankce při nedodržení pravidel

Autorský zákon a služby

- Zákon **č. 121/2000 Sb.**, o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (**autorský zákon**)
http://ipk.nkp.cz/legislativa/01_LegPod/autorske-pravo
- Zásadně jsme oprávněni poskytovat pouze to, k čemu máme jako knihovny licenci (zákonné licence viz § 37 – knihovní licence, smluvní licence a volné užití)
- Držitel práv může povolit jakékoliv užití, zúžení užití oproti zákonu je však dosud neplatné

Doba trvání majetkových práv

- Autor – 70 let po jeho smrti
- Nakladatel – 50 let od vydání
- Výkonný umělec – 50 let od zveřejnění výkonu
- Výrobce zvukového a zvukově obrazového záznamu – 50 let od pořízení záznamu
- Právo rozhlasového a televizního vysilatele – 50 let po prvním vysílání
- Právo pořizovatele databáze – 15 let
- První zveřejnění volného nezveřejněného díla - 25 let

Autorský zákon

- Poskytování kopírovacích a tiskových služeb v knihovnách – smlouva s DILIA
<http://www.dilia.cz/28-rozmnozovaci-sluzby>
- Poplatky za půjčování dokumentů v knihovnách hradí stát prostřednictvím NK ČR
- Poplatky za půjčování zvukových záznamů
http://ipk.nkp.cz/legislativa/01_LegPod/autorske-pravo/ZvukPujcRozc.htm
- Hlášení o veřejném čtení v knihovnách
<http://ipk.nkp.cz/odborne-cinnosti/ctenarstvi-1/verCteni06.htm>
- MATUŠÍK, Zdeněk. K některým autorskoprávním otázkám činnosti knihoven v současnosti. Knihovna plus [online]. 2010, č. 1 [cit. 2013-09-24]. Dostupný z WWW: <<http://knihovna.nkp.cz/knihovnaplus101/matus.htm>>. ISSN 1801-5948.

Svobodný přístup k informacím

- Podávání žádostí o poskytnutí informací se řídí zákonem č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím
http://ipk.nkp.cz/legislativa/01_LegPod/svobodny-pristup-k-informacim
- Inspirace na webu NK ČR
<http://www.nkp.cz/o-knihovne/zakladni-informace/zakladni-dokumenty/zasady-pro-podavani-zadosti-o-poskytnuti-informace-o-pusobnosti-nk-cr-jako-statni-prispevkove-organizace>
- Článek Doc. JUDr. Radim Polčák, Ph.D. Práva k datům spravovaným veřejnými knihovnami ve světle změn informačního zákona
<http://knihovnarevue.nkp.cz/archiv/2016-1/recenzovane-prispevky/prava-k-datum-spravovanim-verejnymi-knihovnami-ve-svetle-zmen-informacniho-zakona1>

Typologie služeb

● **Primární služby**

- výpůjční služby, cirkulační, reprografické, faktografické

● **Sekundární služby**

- informace o existenci dokumentu, rešeršní služby, služby typu SDI/ARI, BIS, bibliografickolokační služby, current contents,

● **Terciální služby**

- propagační služby, letáky, instruktáže, besedy, výstavy, public relations aktivity

Terminologie – základní pojmy

- **Uživatel** – střešní termín pro fyzickou nebo právnickou osobu, která využívá služeb knihovny
- **Čtenář** – alternativní termín, často bývá používán již ve smyslu registrovaný uživatel
- **Návštěvník** – zpravidla fyzická osoba, která využívá zejména nadstavbových služeb knihovny – školení, výstavy, etc.
- **Badatel** – termín importovaný z oblasti muzeí a archivů, adekvátní termínům registrovaný uživatel, resp. čtenář
- **Zákazník, klient, host**

Terminologie - uživatel

- Potenciální
- Blízký (místní)
- Vzdálený (dálkový)
- Registrovaný (evidovaný)
- Individuální – fyzická osoba
- Institucionální (kolektivní) – právnická osoba
- Koncový (konečný, cílový)
- Cílový (profilový)

Terminologie

● **Informační potřeba**

- Zjištění, že naše znalost je nedostatečná k dosažení cíle/úkolů, který máme
- Rozdíl mezi naší aktuální znalostí o problému a znalostí, kterou musíme mít pro jeho vyřešení

Terminologie

● **Informační požadavek**

- žádost uživatele informací formulovaná obvykle v přirozeném jazyce, prezentovaná ústně nebo písemně a vyjadřující jeho subjektivní informační potřebu. Je adresován konkrétní informační instituci (knihovně).

Zkratky ve službách i jinde

- **(v)KIS, SDI/ARI, BIS**
- **MS, MVS, MMVS, MRS, MIS**
- **DDS, e-DDS, DoDo, EOD, INVIK, VPK**
- **JIB, KIV, MUS, ART, TECH, IREL**
- **EIZ, NDK, ČDK, CPK, CzechELib**
- **OPAC, CASLIN, CEZL, OCLC**
- **SKIP, SDRUK, AKVŠ, IFLA, ALA**

Děkuji za Vaši pozornost!!!

Nějaké otázky ???

PhDr. Hanuš Hemola

Národní knihovna ČR

420-221-663-209

420-736-607-755

hanus.hemola@nkp.cz

<http://www.nkp.cz>